

Anna Antošová

Kavka

z periférie

Autorské práva ©	Anna Antošová, dedičia 2014, 2026
Grafický design	Karol Prachar, https://www.karolprachar.com
Technická príprava vydania	Peter Ottis
Fotodokumentácia	Rodinný archív autorky (obr. 1 - 7), Ladislav Fekete (obr. 9, 10, 14, 16, 18, 20, 21), internet (obr. 8, 11, 12, 13, 15, 17, 19), Mapy poskytl OZ Konduktor, https://konduktor.sk/
Edičné označenie	Druhé doplnené vydanie
Miesto a rok vydania	Bratislava, 2026
Identifikačný údaj (ISBN)	ISBN 978-80-570-7996-5

9788057079965

Úvodom

Predslov k 2.vydaniu

Sú knihy, ktoré vzniknú ako literárny zámer. A potom sú knihy, ktoré vzniknú zo života samotného - z tichého pozorovania, z láskavého porozumenia ľuďom a z potreby zachytiť chvíle, ktoré by inak nenávratne zmizli. Kavka z periférie patrí práve medzi ne.

Anna Antošová nebola len autorkou týchto príbehov. Bola predovšetkým učiteľkou - a to takou, na akú sa nezabúda. Tridsať rokov viedla za ruku tých najmenších, prvákov, ktorým s citlivosťou a trpezlivosťou otvárala dvere do sveta poznania. Jej výnimočný prístup k deťom, empatia a schopnosť vidieť viac než len to, čo je na povrchu, sa prirodzene preniesli aj do jej písania.

Táto kniha nie je klasickým románom. Je mozaikou spomienok, drobných príbehov s postrehov zo života, ktoré autorka prežila alebo pozorne odpozorovala. Každý z nich je napísaný s ľahkosťou, láskavým humorom a hlbokým porozumením pre človeka - so všetkými jeho slabosťami aj krásou.

Pre oživenie spomienok sme toto vydanie doplnili niekoľkými fotografiami a dobovými mapami.

Veľkým hrdinom tejto knihy je aj miesto - stará Petržalka. Kedysi pokojná periféria, ktorá bola rajom zelene, presýtená vôňou rozkvitnutých marhúl a tichým zátiším dunajských ramien. Miesto, kde sa život odvíjal pomalšie, prirodzenejšie a ľudskejšie. Dnes ju poznáme skôr ako betónovú džungľu, no v týchto príbehoch stále žije jej pôvodná duša.

Autorka zachytáva aj vzácnu atmosféru spoluzitia ľudí rôznych národností - Slovákov, Nemcov, Čechov, Maďarov, Židov, či Bulharov. Napriek rozdielom, žili vedľa seba v prirodzenej zhode, zdieľali každodenné radosti aj starosti a vytvárali komunitu, v ktorej bol človek na prvom mieste.

Kavka z periférie je knihou, ktorá dokáže pohľadiť, rozosmiať aj jemne dojať. Je určená najmä ženám, matkám, učiteľkám - všetkým, ktoré majú blízko k životu v jeho obyčajnej, no o to vzácnejšej podobe. Je to kniha, ku ktorej sa dá vracieť, otvoriť ju na hociktojej strane a vždy v nej nájsť niečo známe, blízke, ľudské.

Alica Dantsitsová

Dynamiku minulého života vytvárajú ľudia, ktorí neboli len nezaujatými svedkami, ale zároveň aj aktérmi, niekedy možno víťazmi, porazenými, kladnými alebo zápornými hrdinami. Minulosť - staré dobré časy - vždy ešte niečo znamenajú pre pamätníkov – hoci jej reflexia je často veľmi nejasná, skreslená alebo nepresná. Vynára sa však

otázka, čo sa s ňou stane v budúcnosti? Aká bude? Zanikne alebo prežije v pozitívnej alebo negatívnej podobe? Druhé vydanie knihy Anny Antošovej Kavka z periferie udržiava v podstate líniu prežitej napodobiteľnosti, reality, milej a ľudskej chápavosti, ktorá smeruje aj do budúcnosti.

PhDr. Viliam Čičaj, CSc., Historický ústav SAV

Len málo autorov má ten nevšedný dar, že v jednej knihe majstrovsky stvárnia historky zo života, pri ktorých čitateľovi vytrysknú slzy od smiechu, ale i príbehy, pri ktorých sa rozplače. Anna Antošová medzi takýchto autorov nesporne patrí. Svoje rozprávania začína vykresľovaním bizarných postavičiek z Modry, mestečka učupeného medzi vinohradmi, a završuje ho opisom života na drsnej periférii - v starej Petržalke.

vydavateľstvo Ikar o prvom vydaní

Ohlasy čitateľov k prvému vydaniu

Táto kniha je výnimočná, keď mám smutné obdobie, tak táto kniha poteší, rozveselí a tie krásne spomienky na školu ma tiež potešia. Mala som učiteľov na ktorých rada spomínam, ale takéto spomienky môže mať len človek s láskou k ľuďom, ale hlavne k deťom a ktorého práca učiteľa je naozaj poslaním.

Mária

Knihu som dostala od kamarátky a v mojej polici sa nikdy dlho nezohreje, lebo prechádza z ruky do ruky. Je to úžasná kniha, písaná úžasne zaujímavým spôsobom, pri ktorej sa človek aj neskutočne pobaví. Ešte nikdy som sa tak nenasmiala pri čítaní knihy, ako pri jej niektorých pasážach. Oslovila ma aj preto, lebo sama som učiteľka a v kútiku srdca som hlavnej predstaviteľke závidela...

Emília Grunová

Knihu mi odporučila pracovníčka v knižnici Nové Mesto a som jej vďačná. Dozvedela som sa veľa o živote ľudí na mieste, kam som sa presťahovala. Veľmi dobre sa mi čítala. Oceňujem opis rôznych udalostí bez hodnotenia politického systému, v ktorom sa odohrávali. Dojalo ma vykreslenie pocitov ľudí pri nútenom vysťahovaní z miesta, kde prežili celý život. Je v tom veľa citu a pochopenia.

Mariana

Musím sa priznať, že Kavku som si kúpila vo výpredaji ako podporu slovenskej tvorby, ale vonkoncom neľutujem. Podľa mňa jedna z desiatich najlepších slovenských kníh od roku 2000.

Vierka

Veľmi odporúčam knihu pani Antošovej. Je v nej zachytení neľahký život v Petržalke, spomienky učiteľky, ktorá zažila s deťmi, ich rodičmi a inými veľa krásnych situácií. Vážme si viac takéto knihy, to nie sú vymyslené "prúpovídky", to je život sám. Odporúčam všetkým, ktorý sú potomkami starých petržalčanov, aby sme spoločne nezabudli odkiaľ sme a ako vyrastali naši rodičia a prarodičia.

Viera

Zo zaujímavosti som si kúpila túto knihu a naozaj ma potešila.

Gabriela

Táto kniha veľmi potešila celú našu rodinu. Vyrastali sme v prostredí o ktorom sa v knihe píše a veľa postáv je nám známych. Je to kniha o živote veľmi humorne napísaná, s majstrovským citom zachytávajúca aj kus nášho života. Srdečne odporúčam!

Peter Kováčik

Kniha je veľmi pekne napísaná, obsahuje opis mnohých humorných situácií. Je to také ľahké čítanie. Nič cudzokrajné, proste domáce prostredie.

Janka

Aj naša próza môže byť zaujímavá ...

Autorka ma milo prekvapila, kniha sa mi veľmi páčila. Je písaná s nadhľadom, láskavým humorom, ktorý vyvoláva úsmev na tvári, ale zachytáva aj ťažké sociálne obdobie jednoduchých ľudí. A mne osobne pripomína časy "učiteľského" dieťaťa.

Ľubica

Antonia Bednáriková O knihe Kavka z periférie Bratislava, Ikar 2004

Pred vyše desiatimi rokmi ponúkla Anna Antošová svoj 600-stranový rukopis na vydanie. Vydavateľstvo prejavilo záujem o knižný titul, ale malo požiadavku – text skrátiť. Autorka sa na to neodhodlala a urobili to až jej blízki po jej smrti. Na knižných pulkoch sa tak predsa len objavilo toto milé, veselé aj smiešno-trpké rozprávanie.

Kavka z periférie nie je iba príbehom autorky, ten by bol nezaujímavý: vyrastala obklopená láskou, vyštudovala učiteľský ústav, vydala sa z lásky, v šťastnom

manželstve sa jej narodili dve deti, v svojej práci nachádzala radosť. Nuda až gýč, však? Kavka z periférie je predovšetkým príbehom doby a genia loci starej Petržalky, presnejšie Starého Hája.

Antošová využila svoj rozprávačský dar, pozorovateľský talent a vysokú mieru empatie na vykreslenie množstva postáv reprezentujúcich rozličné typy obyvateľov bratislavskej periférie. Umožnila jej to dôkladná znalosť pomerov, ako obyvateľka Petržalky a riaditeľka školy videla miestnym obyvateľom až do hrncov a manželských postelí. Jej drobnohľadu neušli ani predstavitelia školských a miestnych inštitúcií, a tak sa pred nami odкрývajú aj bizarnosti z čias budovania socialistického školstva, či rázovité stranícke schôdze, kde v uznesení okrem toho, komu treba odpratať sneh a nakúpiť, lebo je chorý či starý, kto odprevadí po schôdzi domov tajomníčku stálo: „Klepnúť po prstoch Floriánovi“. Prečo? „Ten Flóro, to ci je taká svina. Bije doma ženu aj dzeci potajenky. Už je chudera, samá sinavica. Pujdemu mu dohovoriť, ale musíme počkať, až bude strízlivý.“ Celkom iný charakter mali stredajšie porady riaditeľov škôl, kde im „pravidelne vynadali za nesplnené úlohy, ktoré sa splniť nedali“. Autorka sa však na problémy vždy díva ani nie z nadhľadu, ale z tej lepšej či veselšej stránky. Mala aj to šťastie, že riadila výstavbu dvoch nových škôl a obe sa dokončili! Prvá stavba bola skutočne kuriózna. Bolo to ešte v Hornom Bare. Vyhliadla si dve maštale, zorganizovala miestnych obyvateľov a o pár mesiacov boli na svete nádherné triedy. Mladá riaditeľka do kufru naskladala účty za poldruha milióna a išla žiadať na poverenie školstva ich preplatenie. A čuduj sa svete, byrokrati zaskočení jej naivným nadšením a nevedomosťou, pomohli s legalizáciou stavby aj s preplatením účtov. Už skúsená začala stavať školu v Starom Háji. Miestni zase šokovali ju, keď sa v školskom parku objavili strieborné jedličky „premiestnené“ z mestského parku.

Osobitnou kapitolou sú osudy detí zanedbávaných, so zlou macochou, či kolotočiarky Ramony. Z medziľudských vzťahov a v učiteľskom zbore vyniká príbeh učiteľa, ktorý túžil byť maliarom izieb a postava školníčky Joje. Príbeh Joja, Jojo a ojo, v ktorom školníčka plní unáhlený príkaz riaditeľky a spolu s manželom vezie drevený železničný kontajner s kolesami, aké sa používajú na železnici, cez celé mesto na železničnú stanicu, vyniká nielen situačnou komikou, absurdnosťou byrokracie, ale je aj výrazom dôvery a úcty školníčky voči riaditeľke a naopak. Joja takto opisuje časť cesty: „Šak sú tu šíny, po kerých chodzá električky. Čo keby sme vozík dali na šíny... Vzali sme vozík a dávali na šíny. Ešče sme ho nestačili any porádne napasovať, a už prihrmela električka a čo cingá, to cingá. Jojo bol z toho cingotu už pomýlený. Tak sem si ukázala na čelo a kukala na toho šoféra v električke, ale on len cingal. Tak sem mu pohrozila a zakričala: „Čo cingáš? Šak Jojo nemá v sebe tolko elektriny jako ty!“

Hoci v knihe nájdeme aj slabšie miesta, ponúka príjemný čitateľský zážitok. Autorka sa neuchyľuje k bezúčelnému používaniu vulgarizmov, opisov posteľových scén či brutality a napriek tomu cítiť z jej textov veľmi silno všetky emócie – lásku, hnev, bolesť aj strach.

Mimoriadny pôvab a nostalgické čaro má Kavka z periférie pre niekdajších obyvateľov Petržalky, ktorých domy, domčeky, ovocné záhrady a záhradky nahradili dnešné paneláky, avšak drsná i láskavá, ohľaduplná i krutá, ale úprimná periféria zostala v dušiach jej obyvateľov a pre ďalšie generácie v tejto knihe.

zdroj: <https://www.litcentrum.sk/recenzia/kavka-z-periferie>

Viera Némethová Odporúčame: Anna Antošová – Kavka z periférie (alebo príbeh z Petržalky)

Kedysi dávno, neďaleko Bratislavy za Starým mostom, v prímestskej dedine plnej marhuľových stromov a rôznorodých ľudí s obyčajnými životmi... písal sa príbeh mladej učiteľky, prichádzajúcej do Petržalky s niekoľkými skúsenosťami z predchádzajúcich učiteľskej praxe.

Anna Antošová má nepochybne dar pútavo prerozprávať príbehy, ktoré zažila a vykresliť ľudí, ktorých dobre poznala. Do svojho rozprávania primiešala empatiu, humor, znalosť petržalských pomerov, no aj lásku a porozumenie k ľuďom s ktorými žila, učila a pracovala na škole v Starom Háji.

Stará Petržalka bola tiež miestom môjho detstva. Kniha Kavka z periférie bola pre mňa preto mimoriadne emotívnym stretnutím s miestom, ktoré už dnes neexistuje. Domy a záhrady plné zeleniny, kvetov a marhuľových stromov už dnes, na hoci modernom a peknom sídlisku, nenájdeme. Stará Petržalka ako periféria bola veľmi autentická, krásna, drsná, plná jednoduchých ľudí mnohých národností – Slováci, Česi, Maďari, Nemci, Rómovia a ďalší. Ich spolužitie nebolo vždy idylické, ale obyvatelia Petržalky sa navzájom dobre poznali a rozumeli si.

zdroj: <https://bratislavafotogenicka.eu/odporucame-anna-antosova-kavka-periferie-pribeh-petrzalky/>

Krok do tmy

Prvýkrát som si uvedomila, že žijem na tomto svete, pri schodoch, ktoré viedli do niečoho tmavého. Bola to pivnica, slabo osvetlená blikajúcou sviečkou, a šírla sa z nej zvláštna, príjemná vôňa. Neistým krokom som sa dotkla prvého schodu, keď vtom niekto prestrašeným hlasom zakričal:

— Stoj! Stoj, lebo hapáš! - a z tmy sa vynoril človek. Vybehol po schodoch, vzal ma do náručia, stisol mocnými rukami a zastonal.

— Bola by si sa zabila! Bola by si sa na tých príkrych schodoch zabila! Panebože!

Vtedy som nemohla vedieť, čo povedal, ale keď som si kedykoľvek spomenula na prvé záblesky spomienok z môjho života, vždy sa mi tieto slová vybavili.

Nepamätám sa, či som toho človeka už predtým videla, ale v jeho náručí mi bolo dobre. Asi vtedy sa vo mne zrodil nesmierny cit náklonnosti k človeku, ktorý, keby sa nebol včas obzrel a neprebehol množstvo schodov, možno by bol prišiel o svoje dieťa.

Áno, bol to môj otec a ja som odvtedy za ním chodila ako psíča. Nespúšťala som ho z očí, driapala sa na neho a domáhala sa, aby ma zobral do náručia. Veľa hodín som presedela na vrchnom z tých príšerných strmých schodov a pozerala do šera pivnice, kde sa v matnom svetle sviečky pohybovala tmavá postava, či už to bolo pri lisovaní hrozna, alebo iných vinárskych prácach.

Darmo ma otec posielal hrať sa s ostatnými deťmi. Držala som sa ho ako repič a neexistovala hra, ktorá by ma od neho odpútala.

Neskôr som pochopila, že patrím do rodiny, ktorú tvorili otec, matka, staršia sestra, akési bábätko, ja a starší brat.

Moji rodičia žili v krásnej zhode a čo si pamätám, až do ich smrti si tento vzácný vzájomný vzťah udržali. Matka bola veľmi nábožná. Stále spievala nábožné piesne a všetko prežehnávala - aj oheň v šporáku, aj vriacu vodu na vyvárание rezancov. Skrátka všetko. Vždy bola veselá. Bedákala iba vtedy, keď bola búrka, silný vetrisko, fujavica alebo padali krúpy. Viedla nás k tomu, aby sme sa tiež báli, lebo Pán Boh sa hnevá. Nikdy sme sa nedozvedeli, prečo sa hnevá, ale poslušne sme sa začali báť všetkého, na čo nás matka upozornila.

Bývali sme v Modre. Otec pracoval v Bratislave a vo voľnom čase sa zaoberal vinohradníctvom. Venoval sa nám málo, ale o to citlivejšie a nežnejšie. Všetkých nás zahŕňal rovnakou láskou, no ja som vždy mala pocit, že vidím v jeho očiach záblesk väčšej

náklonnosti ako k ostatným deťom. Možno som si to len namýšľala alebo túžobne priala. Jedno bolo isté, strážila som si otca ako pes pána a závistlivo, žiarlivo som ostatných od neho odstrkovala.

Že som sa narodila v dobrej a šťastnej rodine, mi povedali ľudia. Vlastne všetko mi povedali, aj to, čo sa malému dieťaťu nepatrilo hovoriť. Často sa pri mne zastavovali a pohladili ma po hlave. Mnohokrát som počula, že mám krásne, dlhé, husté vlasy, čierne ako uhoľ, a oči ako tmavá noc.

Veľa som z toho nerozumela, ale veľmi rýchlo pochopila, že ma obdivujú.

Mravčadlo a Kavka

Po čase sa v našej rodine začalo niečo diať. Otec sa prestal usmievať a matka plakávala, aj keď nebola búrka. Nás si už menej všímala. Všetku svoju starostlivosť venovala najmladšiemu dieťaťu, ktoré už chodilo a rozprávalo. Rozprávalo? Viac mravčalo. V našich očiach to bolo odporné, rozmazané decko.

Nech sme sa s ním akokoľvek pekne hrali, podchvíľou si čuplo a bez príčiny začalo nariekať. Matka zakaždým pribehla, zobrala malé do náručia, tíšila ho, a my sme nevedeli, prečo sa aj ona vždy rozplakala. My ostatné deti sme malé dievčatko medzi sebou začali volať Mravčadlo.

Rodičia s dievčatkom často voľakde chodili alebo cestovali a vracali sa čoraz smutnejší. Necháпали sme, čo sa deje, až raz v nedeľu sme sa to dozvedeli, keď sa celá rodina vracala z kostola. Obklopili nás ľudia a začali sa vypytovať aj to, koľko je nás toho „drobizgu“. Matka povedala, že päť a šieste je na ceste. Začudovaná som začala počítať, jeden prst - staršia sestra, druhý - starší brat, tretí - Mravčadlo, štvrtý - ja a ešte mi jeden prst ostal. Kde rodičia skryli to piate dieťa? A keď je šieste na ceste, prečo mu nejdeme naproti?

Nemohla som dlho rozmýšľať, lebo z úst jednej babky vyleteli strašné slová:

— A ktoré je to dieťaťko, čo musí umrieť?

Matka ukázala na najmladšiu sestričku, ktorú držala na rukách, a rozplakala sa.

— Jaj, také krásne dieťa... Ale čo sa dá robiť, keď je choré na srdiečko, - povedala starena a pohladila dievčatko, ktoré na ňu vďačne vycerilo zúbky v žalostnom úsmeve.

Vtedy som si uvedomila, akí vedia byť ľudia bezcitní aj voči malému dieťaťu, aj voči matke, ktorá verila, že dieťa bude žiť a čakala, že aj v ľudských slovách sa zachveje nádej a nie krutá pravda.

Ženy sa všeličo vypytovali, až jedna z nich ukázala na mňa a povedala:

— To dievčatko je čierne ako ten vták... no... no... ako kavka.

— Áno, je čierne ako kavka, - prikývla matka.

V tej chvíli som stratila svoje meno, lebo ďalšia žena sa mi prihovorila:

— Aká si už veľká, Kavka. Ukáž, koľko máš rokov!

Ktosi nám začal rozdávať cukríky.

— Len si berte! Zober si aj ty, Kavka!

Vlastne som mala šťastie, lebo tá žena mohla povedať, že som čierna ako vrana, ako smola, ako noc. Neviem, ako by sa mi neskôr páčilo, keby ma nazývali Smola, Vrana či Noc. Napokon, vtedy mi bolo jedno, či ma volajú Straka, alebo Kavka. Len môj brat sa nemohol zmieriť s týmto menom. Každému, kto ma oslovil Kavka, povedal:

— Kavka je moc pekný vták, aby taká špata, ako moja sestra, nosila jeho meno.

Nebola som špata. Vedela som od ľudí, ako vyzerám, ale jedného dňa ľudia začali zalamovať rukami a celkom nahlas aj pred mnou hovorili:

— Bože, to je ošklivé decko! Je to chlapec alebo dievča? Ale veď to je predsa Kavka. Kto ju tak zohavil?

Od nedele som po celom dome hľadala šieste dieťa, o ktorom matka hovorila pred kostolom, a každý večer som vybehla za dom na kopček a pozerala na cestu, po ktorej malo prísť s batôžkom v ruke. Otec sa ma opýtal, koho to na kopci vyzerám. Nepovedala som. Malo to byť prekvapenie, keď opustené dieťa sama privediem domov.

A kto ma zohavil? Raz som sa hrala v kuchyni s bábikami, tichučko skrčená v kútiku. Rodičia si ma nevšímali a to bolo najlepšie, lebo rozprávali o tom, čo by inak pred deťmi nepovedali. Neušlo mi ani jedno slovo, keď sa matka začala sťažovať otcovi:

— Ty ideš do služby a ja sa tej strašnej noci veľmi bojím. Vždy, keď nie si doma, príde. Sadne si na strom, celkom blízko k obloku. Sedí tam. Má vypleštené oká a húka. Keď ju vidím, chytajú ma mrákoty. Ja viem, že keď sova niekomu v noci húka do oblokov, znamená to smrť.

Otec matke povedal, že sova je užitočný vták. Príde k obloku len za svetlom, a pretože matka pri práci dlho do noci svieti, usalašila sa na strome. Matku nepresvedčil, ale viac o tom nehovorili. Ráno sme našli sovu zastrelenú a uviazanú na rebríku. Všetky deti ju obdivovali. Najviac môj brat. Bol veľký výmyselník a hneď vedel, že sovu predá za drahé peniaze, len potrebuje šikovného predavača. Vybral si mňa. Rozkázal mi vyzuť si ponožky a topánky a pobehať po blate. Potom si sám strčil ruky do blata, zamazal mi tvár, rozstrapatil vlasy, čosi mi trhal na šatách a sovu mi zavesil na krk. Do ruky mi dal veľký kôš a povedal:

— Takto ťa nikto nebude poznať. Vyzeráš ako ozajstná žobráčka. Pôjdeš k mäsiarovi a sovu predáš.

— A koľko mám za ňu pýtať?

— Koľko ti dá a ešte nech pridá dačo do koša. Povedz mu, že si tri dni nejedla!

V Modre, kde sme vtedy bývali, boli všetky obchody na námestí, tam, kde sme aj my bývali. Aj keď bol mäsiar najbližšie, ledva som k nemu prišla. Pre päťročné dievčatko bola sova veľká a ťažká. Jej hlavu som mala pod bradou a nohy mi štekli perím. U mäsiara som sa nestačila ani pozdraviť, keď so smiechom zavolať:

— Aha, Kavka! Čo mi nesieš?

— Prišla som vám predať sovu, - a ako rapkáč som mu zopakovala, čo mi brat kázal povedať. Pri slovách - už tri dni som nejedla -, sa mäsiar rozrehotal ako divý a smial sa, aj keď sa opýtal:

— Čo nemáte doma rodičov? Ale keď si tri dni nejedla, tak to musíme napraviť, - a naplnil mi kôš klobásami, slaninou, paštétami, salámou, ale sovu si nekúpil. Povedal, že presne takú sovu potrebuje pekár. Potom zavolať učňa, aby mi kôš pomohol odniesť.

Od samej radosti, čo všetko sme dostali, som si ani nevšimla, že všetci obchodníci stáli pred svojimi obchodmi, aj ľudia na chodníkoch pribúdalo a na niečom sa smiali. Začala som utekať, aby brat videl, akú šikovnú obchodníčku si vybral. Sova mi zavadzala, aj som sa o ňu potkla, spadla som, rozbila si kolená, ale bolo mi to jedno. Brat bol spokojný. Poslal ma k pekárovi, ale ani ten sovu nekúpil. Kôš však naplnil rožkami, praclíkmi, makovníkmi a pletenkami.

A tak som chodila so sovou na krku z obchodu do obchodu. Už mi nebolo treba ani rozprávať. Všade mi naplnili kôš, ale najviac sa mi páčilo u cukrára, ktorý nielenže naukladal do koša plno sladkostí, ale pridal aj celú tortu, ktorú jeho učeň pyšne niesol skoro nad hlavou.

Dnes viem, že to bola senzácia, zábava v malom ospalom mestečku a súkromní obchodníci sa pretekali v štedrości, aby sa mohli vyťahovať jeden pred druhým.

Pochodila som už všetky obchody, keď bratovi napadlo, že som nebola ešte u holiča. Povedal, že holič musí sovu kúpiť, lebo ten nemá čo dať do koša. Nekúpil! Posadil ma aj so sovou na vysokú otáčaciu stoličku.

Veľmi čudne sa správal. Chvíľu sa smial, potom pískal, spieval, trel si ruky a chodil okolo mňa. Nie, nechodil, ale plával či tancoval. Na okamih zastal, váhal, ale potom siahol po akejsi mašinke a prešiel mi ňou stredom hlavy. Pracoval rýchlo a behal mi s mašinkou po celej hlave. Keď skončil, uvidela som sa v zrkadle a ani mi nenapadlo, že to môžem byť ja. Zo zrkadla na mňa s vypleštenými očami pozeralo akési čudo, strašidlo alebo škriatok, ktorého som raz videla na obrázku. Škriatok mal šišatú modrú holú hlavu, veľké odstávajúce uši a hlúpy, vyškerený úsmev od ucha k uchu. Šľapy na nohách úplne čierne, tvár, krk, ruky umazané, akoby sa bol vyvážal v blate, dotrhané šaty. Naraz mi prišlo škriatka ľúto, lebo bol oveľa škaredší ako sova, ktorú mal zavesenú na krku. Holič ma vyviedol von a vtedy som zbadala rodičov, ako vystupujú z autobusu. Otec držal na rukách Mravčadlo. Celá rozradostená som začala kričať, vystrela som ruky a bežala im oproti. Čo sa potom stalo, nevedela som dlho pochopiť. Rodičia sa ku mne nepriznávali. Len stáli, stáli a pozerali na mňa. Ľudia im niečo vysvetľovali, ale oni nič. Ako dve sochy z kameňa. Srdce mi zovrelo úzkosťou, že ma už nechcú, a rozplakala som sa. Aj cez slzy som videla v otcových očiach niečo strašné, až ma striaslo, ale to sa už pozeral kdesi ponad moju hlavu. Obzrela som sa a videla, že otec pozerá na holiča, ktorý stál pred obchodom. Smial sa a ukláňal na všetky strany. Otec pomaly položil na zem Mravčadlo a vykročil k holičovi. Naraz mu vyťal z jednej aj druhej strany také zaucho, že holič spadol. Potom si oprášil ruky, vrátil sa, vzal ma do náručia a cez námestie odniesol domov. Ani doma som nerozumela, prečo staršia sestra a brat museli kľáčať v kúte, keď sova ostala celá, aj sme za ňu veľa nakúpili.

Neskôr som sa dozvedela, že holič stratil zákazníkov a musel z Modry odísť.

Naša rodina sa mi rozrástla nielen o malé bábätko, ktoré sme raz našli v postieľke a ktoré som márne vyčkávala na kopčeku, ale aj o dve babky a jedného dedka. Jedna babka nebývala v našom mestečku. Chodievala k nám len na návštevy a podľa matkiných slov našej rodine najviac pomáhala. Darovala nám lúky, vinohrady, kravy a čo ja viem čo ešte. Nám deťom dávala peniaze na cukríky. Volali sme ju kráľovská babka, ale ja som ju nemala rada. Nepamätám sa, že by ma k sebe čo len raz pritúlila.

Tá druhá babka nebola kráľovská, ale celkom obyčajná. Bývala v našom mestečku a nedávala nám peniaze na cukríky, ale aj tak som ju mala veľmi rada. U tejto babky som našla to, čo som doma zhládávala po skrinách, na povale, v maštali, v záhrade, ale nikdy nenašla, a čo patrilo na ten prázdny prst, keď som pred kostolom počítala, koľko nás je detí. Bolo to dievčatko, trochu väčšie ako ja a celkom iné ako ja. Malo vlasy žlté, žiarivé ako slnko, bielu tvár a oči modré ako obloha. Keď som ju prvýkrát uvidela - teda podľa mňa, lebo určite sme sa už videli, iba som si to nepamätala -, objala ma a povedala:

— Ja som tvoja sestrička. Však sa budeme mať vždy rady?

A mali sme sa naozaj rady! Čím ďalej, tým viac ma ťahalo za babkou a novou sestričkou. Pokiaľ mi to rodičia dovolili, s veľkou radosťou som za nimi utekala. Raz nás babka postavila vedľa seba, splasla rukami a povedala:

— Vyzeráte ako dvojčatá. Len jedna je ako jasný deň a druhá ako tmavá noc...

Babka mi všetko vysvetlila. Mala štyri deti. Najstarší syn, môj otec, bol poslušný, pekný a veľmi dobrý. Druhý syn bol neposedný, zlý a pytlík. Tretí syn bol taký obyčajný. Najmladšia bola dcéra, ktorá v osemnástich rokoch zomrela na španielsku chrípku. Moja sestra akoby cítila, že babke musí nahradiť stratené dievča, už ako malé dieťa veľmi na nej lipla. Stále za ňou plakávala. Dostávala záchvaty plaču aj v noci a raz, keď s ňou rodičia už nemohli vydržať, odniesli ju k babke so slovami:

— Je vaša! U nás len plače, my si s ňou nevieme rady...

Babka sa potešila. Nikdy som nezbadala, že by robila rozdiely medzi vnučkou, ktorú vychovávala, a ostatnými, hoci súrodenci sa so mnou škriepili, že robí rozdiely a veľkánske. Hovorím teda za seba, že babka prevzala na seba moje drobné detské starosti, ale bola mi oporou, aj keď som už bola väčšia i veľká.

Zdá sa to neuveriteľné, ale ja som sa babke odvdáčila. Predĺžila som jej život o pätnásť rokov. Ale o tom až neskôr.

Vydieranie

Brat sa očividne nudil a vymýšľal si zábavky, vždy na úkor iného. Keď bolo vonku zlé počasie, sadol si za svoj stolík a maľoval kovbojov alebo Indiánov. Boli to pekné obrázky, mne sa páčili, aj museli páčiť. Vždy mi každý obrázok nasilu, opakujem nasilu, predal - za milión korún. Do kalendára si písal: Indián s čelenkou milión korún, kovboj v sedle milión... kovboj s lasom... zapísal až dvadsaťdeväť miliónov. Dal mi kalendár podpísať.

Kostrbatým písmom, veď som sa len učila písať, napísala som svoje meno a ani mi nenapadlo ako ťažko-preťažko budem tie nešťastné milióny splácať. Brat vyšpekuloval, že dlžobu môžem splácať aj tak, že budem robiť všetky práce, ktoré rodičia prikázali vykonať jemu. Tak som za korunu týždenne zametala dvor, čistila topánky, nakupovala a ťahala ťažkú káru ďaleko do vinohradu. Bola som najlacnejšia pracovná sila na svete.

Koledy a rabín

Na Vianoce som sa dozvedela, čo všetko môj brat zamýšľal, aby dostal svoje milióny. Na Štedrý večer poprosil otca, či by nemohol ísť zaželať šťastné Vianoce babke a ja s ním. Vonku nás ovalila zima. Pod nohami nám vrždľal sneh. Pri treťom dome ma brat vtiahol do dvora a povedal:

— Tu sa postav pod oblok a začni spievať. Keď vyjdú ľudia, pýtaj si peniaze! Nič iné neber!

— A prečo mám spievať? - zašepkala som.

— Tomu sa hovorí koledovať a ľudia za koledovanie dobre platia. Možno si zarobíš mnoho peňazí. Možno, že splatíš aj celú dlžobu, - povedal a zmizol niekde pod bránou.

Začala som spievať a spievala od domu k domu. Ľudia mi dávali peniaze, lebo som im hneď povedala, že iné neberiem. A kto by nedal malému, osamelému dievčatku, čo sa v noci potulovalo okolo ich príbytkov a spievalo. Dobré ma poznali. Keď som si odspievala rad domov, museli sme prejsť okolo synagógy. Stála na rohu a z jednej aj

druhej strany ju chránil vysoký múr. Na konci záhrady bol domček, v ktorom býval starý rabín so ženou. Brat podišiel kúsok bokom a otváral malú bránku v múre.

— Aha, pozri! Dvere sú otvorené. Chod' zaspievať starému rabínovi!

— Prosím ťa, neposielaj ma ta. Strašne sa bojím, - povedala som a striaslo ma.

— Čoho by si sa bála? Veď ťa počkám pri bránke. O čo sa stavíš, že rabínovi ešte nikto nespieval pod oblokom?! To bude psina! - a už ma aj strkal cez malú bráničku dnu.

Na konci záhrady stál domček, zaliaty mesačným svetlom. Ľudia, čo v ňom bývali, nesvietili. Začala som spievať najkrajšiu vianočnú pieseň. V dome sa dlho nič nedialo, ale napokon predsa. Niektorý zapálil lampáš a vyšiel. Objavil sa starý rabín. Hustá brada mu siahala po pás. Celkom zbytočne mi priblížil lampáš k tvári, veď bolo jasno. Žltý plameň sa ostro odrážal od rozprávkovo modrej farby, ktorou mesiac zalial krajinu. Konečne pieseň doznela. Rabín sa usmial a povedal:

— Krásne si spievala. Ako slávik. Poznám ťa. Daj si spolu dlane - povedal a z vrecúška mi nasypal plno veľkých peňazí. Jeden peniaz spadol na sneh. Ktosi ho zdvihol, priložil k ostatným a pohladkal ma po líci. Bola to rabínova žena.

Podakovala som sa a opatrne, aby mi peniaze nevypadli, kráčala som k bratovi. Ten zízal do mojich dlaní ako ohlúpnutý. Peniaze sa v mesačnom svetle ligotali ako zlatý poklad.

— Vieš čo, - povedal brat, - nasyp mi ich do spodného vrečka, aby sa nepomiešali s ostatnými. O čo sa stavíš, že rabín ti dal viac, ako si si doteraz vyspievala a ešte vyspievaš?

K babke sme dobehli v poslednej chvíli. Už sa obliekala na polnočnú a ani nás nenechala vinšovať, len nadávala na našich rodičov, či sa zbláznili, keď poslali deti tak neskoro v noci, aby jej zavinšovali. Od babky sme ozlomkrky leteli domov. Stihli sme rodičov, ktorí nadávali na babku, či potratila rozum, keď nás tak dlho zdržiavala, veď už dávno sme mali byť v postieľkach.

Mojím jediným prianím bola tá postieľka, ale keď som sa vyzula, začali ma páliť nohy. Po členky mi obeleli ako sneh, od bolesti som sa skoro zbláznila. Jedenásťročný brat sa najprv veľmi zľakol, ale potom rýchlo konal. Nalial do lavóra studenej vody a sám mi ich trel rukami. Stále ma utešoval, že to nič nie je, len mi trocha zašlo za nechty. Nakoniec mi nakázal, aby som sama hýbala prstami a začal po stole rozkladať peniaze. Rabínove dal na jeden koniec stola, ostatné na druhý a počítal. Potom zapísal do kalendára, podľa neho veľkú čiastku, čo som splatila, a povedal, že rabín mi dal celé bohatstvo. A hneď

prišiel aj na ďalší nápad, že budem chodiť do synagógy zažíhať a zhasínať lampy, lebo keď Židia majú šábes, nesmú nič robiť.

Obchod je obchod

Nechodila som do synagógy zažíhať ani zhasínať lampy, ale stále som sa obšmietala okolo nej, ba nazrela som dvierkami aj do záhrady a každým dňom skracovala vzdialenosť od bránky po malý dom. Veľmi ma lákali dvaja starí ľudia, o ktorých sa medzi deťmi hovorili hrôzostrašné príhody. Napokon sa Židia museli vzdať, lebo ja som vytrvalo vystávala pri ich dome.

A vytrvalosť sa mi oplátila. Dvaja bezdetní starí ľudia sa stali mojimi najlepšimi priateľmi. Postupom času som sa starému rabínovi zdôverovala so všetkým, aj s tým, čo som sa neodvážila povedať rodičom. S veľmi vážnou tvárou počúval o mojej miliónovej dlžobe, aj to, ako ťažko ju splácam. Kázal mi, aby som mu z tých kresieb niektoré priniesla, že mi dajako pomôže, a potom mi dal radu:

— Nikdy nechci niečo, na čo nemáš a nikdy viac sa už nezadlž, lebo každá dlžoba sa dvakrát spláca a k tomu musíš pridať poslušnosť, poníženosť, a to je strašnejšie ako dlžoba. Zadlžený človek stráca slobodu... My Židia iba požičiavame.

Celý život som sa tejto rady pridržiavala.

Rabín si s úsmevom kresby prezeral a potom mi podal namaľovaného Indiána na koni.

— Choď domov, - povedal, - ukáž bratovi tento obrázok a povedz, že ho nepredáš ani za štyri milióny. Na tom trvaj! Ak ti brat ponúkne viacej, potom mu ho predaj. Nezabudni, že nesmieš zľaviť.

Bratovi sa obrázok náramne páčil. Stále chodil za mnou, že on mi kovbojov a Indiánov predával za milión, aby som spustila, lenže ja som už mala prehľad v obchodovaní podľa rabínovej rady.

— Pozri! Indián dva milióny. Kôň dva a príroda jeden milión. Aj by som ti spustila, povedzme, tú prírodu, ale obraz nechcem predáť a hotovo!

Kúpil ho za päť miliónov a zapísal ich do kalendára v môj prospech.

Protest vo vinohrade

Matka vždy hovorievala, že Pán Boh ľúbi len usilovných, pracovitých ľudí a priúčala nás ku každej práci. Cez prázdniny nás zobrala do vinohradu. Na zem rozprestrela plachticku, vankúšik a posadila tam najmladšiu sestričku. Do rúk jej dala veľkú buchtu a nás štyroch postavila medzi riadky viniča. Mňa do prvého a vysvetlila mi, ako mám trhať zelinu, aby som nepoškodila vinič. Ostatní súrodenci to už vedeli. Začali sme pracovať, ale po chvíli som vykročila na chodníček.

- Kam ideš? - opýtala sa sestra, ktorú vychovávala babka. - Idem si umyť ruky. Aha, aké ich mám lepkavé od buriny. - Ale pri takejto práci sa ruky neumývajú. Až skončíme, a ani vtedy ti špina hneď nezíde, - povedala a usilovne trhala ďalej. Nezdalo sa mi to, ale pracovala som, no s veľkou nechutťou. Boleli ma nohy, chrbát. Klakla som si, boleli ma kolená a nepomohlo, keď som pri práci sedela, ba ani ležala. Všetko ma bolelo, ale najviac to, že som v riadku ďaleko zaostávala za ostatnými. Sestra mi pomáhala. Často sa mihla jej zlatá hlava v mojom riadku, ale ani to ma nevedelo vzpružiť. Sadla som si na chodníček, chytila hlavu do dlaní a myslela si, že takúto prácu nikdy nechcem a nebudem robiť. Zrazu som spozornela. Malá sestrička za mojím chrbtom džavotala a s niekým sa hádala. Obzrela som sa a vyskočila na rovné nohy. Vedľa nej bol dlhý had a úzkym jazykom oblizoval buchtu, ktorú malá držala v ruke. Druhou hada odháňala, ale ako sa zdalo, nič si z toho nerobil. Tak ako zvyknú na seba upozorniť hluchonemí, aj mne sa podarilo vydať čudný hrdeľný zvuk. Všetci sa pozreli tým smerom, ktorým som ukazovala. Dobešli, ale na moje veľké prekvapenie vôbec sa nezľakli, iba sa smiali.

— Ale veď to je užovka, - povedala mama.

Naliala do misky mlieka a položila ju do trávy. Had sa nachlípal mlieka, priplazil sa k dieťaťu a stočil sa do kľbka, iba hlavu mal vztýčenú. Matka povedala, že kým dieťa stráži užovka, nepríde k nemu žiadna osa, mucha alebo chrobák, a poslala nás pracovať. Poškuľovala som po hadovi a trhala zelinu. Často som vykrikla, lebo z nej vyliezla všelijaká chrobač. Brat mi zakričal, že ak ešte raz zvrísknem, tak mi jednu strelí, lebo ich nervačím pri robote a budím malé decko. Ani to poriadne nedopovedal a už som

zase jačala. Panebože, ale ako! Vytrhla som kus buriny s veľkou hrudou zeme. Lenže nebola to hruda. Ja som v ruke medzi zelinou držala za nohu obrovskú ropuchu a nie a nie ju pustiť. Prvý ku mne dobehol brat. Nevie, či mi prišiel jednu streliť, alebo zbadal, čo držím v ruke, lebo sa na mňa osopil:

— Ty hlupaňa, čo stváraš s tou úbohou ropuchou? Ved' jej zlomíš nohu! - a vytrhol mi žabu z ruky. Skoro plakal, keď jej ohmatával stehná. Potom ju nežne položil pod vinič.

Zahmlilo sa mi pred očami pri pohľade na toľko kolíkov klčov pri predstave, koľko môže byť pod nimi hadov, žiab, tučných húseníc a čo ja viem čoho. A vtedy som si povedala, že sa radšej vzbúrim, ale ďalej trhať burinu nebudem!

Postavila som sa pred mamu od rozčúlenia celá roztrasená.

— Mama, nenúť ma šklbať tú burinu, mne sa to hnuší. Keby tu bol môj otec, môj dobrý otec, nedovolil by mi to robiť! Keď ma ešte raz postavíš do riadku, utečiem do sveta a nikdy sa nevrátim! A aby si vedela, je mi úplne jedno, či ma Pán Boh ľúbi, alebo neľúbi a... - zavrela som ústa, sama prekvapená, čo som si dovolila povedať matke.

Sestry pozerali na mňa s otvorenými ústami. Brat zahvízdal. Matka sa akosi záhadne, milo usmiala a sklonila sa k svojej práci. Nepovedala ani slova a mne nebolo jasné, či som vzburu vyhrala, alebo prehrala, ale to ma najmenej trápilo.

Vyškriabala som sa až na vrchovec vysokej čerešne. Po chvíli ma začalo hrýzť svedomie, že sa nepatrilo s matkou tak bezočivo rozprávať a hneď mi aj svitlo, ako si ju udobrim. Veľmi rada spievala nábožné piesne a často nás deti prosila, aby sme jej zaspievali. Začala som nôtiť jednu z najkrajších. Čerešňa stála na kopci. Môj hlas sa niesol široko-ďaleko do údolia. Neušlo mi, ako ľudia zdvihli hlavy od práce a zbožne načúvali. Vyspevovala som na čerešni skoro do západu slnka. Keď sa ľudia vracali domov, zastavovali sa pri nás a hovorili, že sa im veľmi dobre pracovalo pri mojom speve. Odvtedy bolo mojou povinnosťou vydriapať sa na čerešňu niečo zaspievať, potom sa hrať pri potoku a zase vyliezť na čerešňu a spievať. Všetci boli so mnou spokojní, iba brat nie. Keď to mama nepočula, povedal mi, že som lenivá darmožráčka a namiesto roboty vyblákujem na čerešni.

A ja som si na tej čerešni vlastne vyspievala svoju budúcnosť. Raz ma totiž počul spievať riaditeľ hudobnej školy v Bratislave, ktorý bol rodákom zo susednej dediny, a povedal, že keď budem staršia, postará sa o moje hudobné vzdelanie.

Nezabudol. Postaral sa!

Všetko pod kontrolou

V tretej triede ľudovej školy sme mali mladého učiteľa. Dral nás ako hadov, aj bez príčiny - to ako preddavok, aby nám ani na um nezišlo robiť neplechu. A predsa sme ho mali nesmierne radi. Bol slobodný a mal dve záľuby. Poľovníctvo a hru v karty. Do školy chodil s veľkým ďalekohľadom zaveseným na krku a cez vyučovanie si ho každú chvíľu priložil k očiam a prezeral okolité výšky a hory.

Škola a krčmička stáli v úzkej uličke naproti sebe. Naša trieda bola na poschodí. Učiteľ často namieril ďalekohľad do krčmy, kde pri obloku hrali obchodníci karty. V tom čase doobeda boli obchody prázdne, a ak predsa niekto prišiel, obslúžil ho učeň. Náš učiteľ pomocou ďalekohľadu do hry zasahoval. Podchvíľou zakričal cez ulicu:

— Železiarstvo švindľuje. Má červenú a nedal ju.

Alebo:

— Baťa mal prebiť horníka kráľom. Prečo dal devinu? Ha?

Inokedy:

— Pekárstvo nech ide s tou dvadsiatkou. Načo čaká?

Do našej triedy doleteli aj odkazy z krčmy:

— Školstvo nech učí a nekibicuje!

Jeden deň v týždni som za nášho učiteľa učila ja. Už si nepamätám, ktorý to bol deň, ale jedno viem určite, že vtedy som nikdy nestretla nášho tučného pána riaditeľa. Neviem, prečo si učiteľ vybral práve mňa. Jednoducho mi povedal:

— Budeš dávať pozor. Na chvíľu odskočím na raňajky. Žiaci budú hovoriť násobilku od jeden po desať. Keď skončia, príd' k obloku, - potom sa obrátil k žiakom, - a kto sa len pohne, alebo na koho Kavka ukáže, že neposlúchal, tomu hnáty dolámem!

A pre výstrahu najbližšiemu žiakovi struhol zaucho.

Učiteľ odišiel a my sme začali: Jedenkrát jeden je jeden: dvakrát jeden sú dva... donekonečna, až po desaťkrát desať je sto. Skončili sme. Učiteľ sa vyklonil z obloka krčmy s kartami v rukách a zakričal:

— Ešte raz a hlasnejšie!

Začali sme ešte raz a hlasno, až nám žily na krku navreli. Za celú hodinu sa ani jeden žiak nepohol. Meravo sedeli s rukami za chrbtom. Cez prestávku pribehol náš učiteľ. Trstenicou nás nahnal na záchod, či sa nám žiadalo, alebo nie. Nepočkal ani na koniec prestávky a zahnal nás do triedy. Otvoril čítanku na hociktorej strane a povedal, že žiakov budem vyvolávať čítať odtiaľto, jeden článok za druhým, kým sa nevráti... a pre istotu, keby sa predsa zdržal aj tretiu hodinu, začnú písať to, odkiaľ začali čítať. A tak sa stávalo, že sme v najväčších horúčavách čítali o Vianociach a v najväčších mrazoch písali: Oj, zelené leto, leto voňavé. No a čo? Čítať a písať sme vedeli vynikajúco.

O jedenástej sa nám končilo predpoludňajšie vyučovanie. Náš učiteľ nás prišiel pustiť domov. Niekedy zabudol, a tak sme písali a písali aj tri hodiny, pokiaľ si na nás nespomenul. Žiaci z ostatných tried na nás vykrikovali: Darebáci, poškoláci, nevedeli i, a, u. Ale to nášho pána učiteľa vôbec nemrzelo. Povedal, že nás vopred potrestal a nechal po škole, keby sme niekedy niečo vyviedli.

Tie tri vyučovacie hodiny v týždni, ktoré náš učiteľ prehral v kartách, nám vždy vrátil, ba aj viac. V tých časoch bolo zvykom ísť raz ku koncu školského roka na výlet. Nás brával na takéto výlety raz do týždňa. Nevolať to výlet, ale vlastivedná vychádzka. Kázal nám zobrať si viac chleba a potom sme už za spevu pochodovali z mestečka. Zakaždým sme zamierili k jednej šope, odkiaľ si učiteľ zobral pušku, a od šopy raz napravo, raz naľavo alebo rovno do prírody. Cestou po lúkach, lesoch, horách, okolo potoka učiteľ nevynechal ani jedinou príležitosť, aby nám nevysvetlil, aké sú to kvety, lesné plody, vtáci, ako hniezdia, aké vajíčka znášajú. Rozprával nám o všetkom. Naučil nás poznávať zvieratá, svetové strany, letokruhy, stromy podľa kôry a listov. Mohli sme pozorovať zvieratá aj vďaka našej poslušnosti, lebo keď učiteľ povedal nedýchať, tuším sme naozaj nedýchali. Vedeli sme, že v prírode musí byť rovnováha a neľutovali sme zvieratá určené na odstrel. Túto časť nám učiteľ veľmi dôsledne vysvetlil, lebo sám bol poľovníkom.

Z každého učiteľovho slova vanula nekonečná láska k prírode. Jeho očami sme začali vnímať a milovať prírodu od najmenšieho chrobáčka po orla skalného, od najmenšieho stebielka trávy po vysoké majestátne jedle, štíhle topole alebo košaté lipy. Učil nás poznávať nielen hříby, ale aj byť pozornými a dobroprajnými jeden k druhému. Na jednej vlastivednej vychádzke sme zbierali hříby. Chlapci mali hneď plné košíky. Dievčatá pomenej. Jednému sa z košíka až sypali von a ešte mal plno hříbov za košeľou. Hneď vedľa neho stálo dievčatko, ktoré našlo iba dva malé hříbiky. Učiteľ z košíka odsypal polovicu pre dievčatko, dal chlapcovi poza uši a povedal:

— Dostal si preto, že si na to sám neprišiel a nepodelil sa!

My sme si na výlety nosili len chlieb. Učiteľ nám vždy dával slaninu, safaládky na opekanie, a keď asi nemal dosť peňazí, kupoval nám k chlebu najlacnejšiu úzku salámu, čo nám rozdával niekde v horách pri ohníku.

Skoro na každej vychádzke sme učiteľovi pomáhali ako honci. Najprv nás len trénoval. Museli sme s krikom prebehnúť cez les. Potom sme išli naostro.

Zastavili sme sa pri lese a učiteľ povedal, že v priebehu troch minút si každý musí nájsť mocnú palicu. Rozbehli sme sa po lese a ticho počítali trikrát šesťdesiat. Pri tretej šesťdesiatke sme sa ozlomkrky ponáhľali späť, aby bola úloha presne splnená. Potom nás rozostavil na vzdialenosť dvoch metrov od seba a prikázal, že keď začujeme výstrel, musíme vyraziť so strašným revom cez les, a zmizol. Dlho sme tak meravo stáli a natrčali uši.

Keď píšem tieto riadky, musím sa usmievať pri pomyslení, čo by asi urobili dnešní žiaci s palicami v rukách, keby ich učiteľ opustil pri lese. Len čo by sa im stratil z dohľadu, začala by sa bitka ako na Bielej hore a mohol by strieľať do posledného patróna, už by ho nevnímali. Nás však výstrel vyburcoval k činnosti. S revom sme prebehli cez les a úlohu splnili.

Už si nespomínam, čo kde učiteľ zastrelil. V mysli sa mi najjasnejšie vynára poľovačka na zajace. Stáli sme pred rozsiahlou lúkou, na ktorej bol dosť vysoký porast. Lúka sa končila kríčkami a za ňou bola oráčina.

— Po tejto lúčke prejdete dvesto krokov, - povedal učiteľ a obrátil sa k najbližšiemu žiakovi.

— No, čo myslíš, kde sa končí tých dvesto krokov?

Žiak odpovedal a dostal poza uši, ale oflinok dostal aj žiak, ktorý uhádol, že pri kríčkoch. My sme si na zaucha tak zvykli, že sme sa predbiehali a učiteľovi natrčali hlavy, aby aj nás takto poláskal. Boli sme už naslovovzatí honci a učiteľ nemusel veľa vysvetľovať, iba povedal, že o päť minút vykročíme.

Začali sme v duchu počítat päťkrát šesťdesiat, pozerali za ním, ako mizne v kríčkoch, a potom pomaly kráčali, ale o to viac kričali a búchali palicami. Zaznelo veľa výstrelov a za lúčkou na oráčine ostalo ležať niekoľko zajacov. Pozbierali sme ich a slávnostne pripochodovali k šope. Učiteľ si do nej odložil pušku a jedného zajaca. Potom sa opýtal:

— Ktorí ste dávno nejedli mäso?

Zdvihlo sa niekoľko rúk. Rozdal zajace a tým, čo sa neušlo, povedal, že nabudúce dostanú bažanty. Potom nás rozpustil vždy s tými istými slovami: A teraz marš domov!

Na nášho pána učiteľa som dlho s láskou spomínala a spomínam. Nielen preto, že ešte dnes čerpám z vedomostí o prírode, ktoré som získala v tretej triede, ale preto, lebo vtedy som sa pevne rozhodla stať sa učiteľkou a rozdávať deťom múdrosti, ako rozdával učiteľ nám, a keď bude treba, naučím sa aj poľovať, aj hrať karty.

Čas dozrievania

Veľmi si nepamätám, ako som prežila svoju ranú mladosť. Chodila som do školy, aj na hodiny klavíra, vo voľnom čase som hrávala a určite všetkým liezla na nervy, lebo na rozcvičenie vždy bolo treba prehrať stupnice. Nič zvláštne sa zo začiatku nedialo, len v našom mestečku pribudlo niekoľko vysokých nemeckých vojakov.

Mali síce na čiapke lebku so skríženými hnátmi, ale pod čiapkou zdvorilé úsmevy. Správali sa slušne, nanajvýš si dovolili zasalutovať, keď stretli pekné dievčatá. Inak sme s nimi do styku neprichádzali. Nemohli sme teda ani tušiť, aké hrôzy prináša vojna ľudstvu, nášmu mestečku, aj samotným usmievavým vojakom.

V škole som mala problémy s nemčinou. Môj otec povedal, že nie všetko je iba hudba a že by som bola zaostalá, keby som sa neučila cudzie reči. Neviem, ako to zariadil, ale musela som denne chodiť do nemeckej rodiny na konverzáciu. Cez prázdniny ma táto rodina brávala do vily v blízkych horách a od rána do večera sa niekto musel so mnou zhovárať po nemecky. Nemci boli precízni, dôslední, vytrvalí a mali veľký záujem naučiť ma ich reč.

Vo vile bývali starí rodičia, ich dcéra vdova a jej dvaja synovia so ženami. Všetci sa striedali pri mojom vyučovaní, aby nevyšla nazmar ani jedna minúta.

Nemecká rodina bola v Modre vari najbohatšia, ale čo sa týka skromnosti a šetrnosti nemala páru. Hlavne v stravovaní. Jedla bolo vždy dostatok, len sa nesmeli nič vyhodiť alebo znehodnotiť. Ak sa tak stalo, bol oheň na streche.

V meste aj vo vile bola paňou domu vdova, ktorá na všetko úzkostlivo dozerala. Tú som si najviac obľúbila, hoci mi pripadala ako najväčšia skupaňa na svete. V mojom podozrení však nebolo ani zrnka pravdy. Neskôr si zo mňa urobila dôverníčku, a tak

som sa dozvedela, že práve ona podporovala dobročinné akcie, prispievala na opravu kostola a veľkými finančnými čiastkami dotovala sirotince. Často ma využila ako sprostredkovateľku na odovzdanie darov najchudobnejším rodinám. Boli to šaty, svetre, topánky, kabáty, skoro nové mužské oblečenie. Hádam ani sama netušila, ako mi na jednej prechádzke nechtiac objasnila záhadu svojej šetrnosti, keď som sa jej opýtala, prečo neodovzdáva dary sama. Ľudia by sa jej isto chceli poďakovať. Záporne pokrútila hlavou a povedala:

— Ani nemusia vedieť, od koho veci dostali, hlavne, že ich zužitkujú. Nechcem šaty zbytočne skladovať, aj tak by ich napadli mole. Vieš, my sme dobrá rodina a za nami sa nesmie ťahať naftalínový smrad. Budem rada, ak poslúžia iným, lebo neznášam, aby ľudská práca vyšla nazmar. Ja si nesmierne vážim všetky Božie dary, každý plod prírody. Zdvihnem aj to posledné spadnuté jablko a nedovolím, aby zhnilo. Moje nevesty si myslia, že som lakomá... a možno si to myslíš aj ty...

— Nein, mein Gott! Niemals! - horlivo som vykrikla, ale nebola to pravda. Predtým som si to myslela.

Hneď pri mojich prvých návštevách v nemeckej rodine som si všimla, že pri mene Hitler sa im zjavili na tvárach nežné úsmevy v akomsi nadšenom očakávaní. Neboli fanatici, ale tie obdivné úsmevy na tvárach mali. Keď sa to isté meno vyslovilo pred starým rabínom a jeho ženou, vyvolalo hrôzu, zdesenie a mŕtvolnú bledosť.

Tragédia za tragédiou

V jeden jarný podvečer roku 1942, keď som si nevedela poradiť s matematickou úlohou, šla som poprosiť o pomoc starého rabína. Bol učený a rád mi pomáhal. Aké však bolo moje zdesenie, keď som videla synagógu hľadiť na zapadajúce slnko porozbíjanými oblokmi, a malý domček na konci záhrady so zničeným polámaným nábytkom neveštil nič dobrého o osude jeho obyvateľov.

Zostala som zhrozene stáť. Kde ste, moji milí židovskí priatelia? Ktorou cestou vo svete sa uberáte?... A kam?

Uberali sa do plynových komôr... a nielen oni. Zmizli celé rodiny židovského aj nežidovského pôvodu. Ľudia si ustrašene čosi šepkali. A neprešiel zas ani taký dlhý čas, keď som stála pri veľkom dome s rozbitými oblokmi, vylomenými dverami a mohla si v duchu opakovať tú istú otázku: Kde ste moji milí nemeckí priatelia?

Dvaja mladí muži padli na fronte. Starí rodičia od žiaľu zomreli. Ostali tri nešťastné vdovy. Ktorou cestou vo svete sa uberáte... A kam?

Nikdy som sa to nedozvedela.

Vianoce v novom dome

Moji starí rodičia z otcovej strany rozdelili majetok svojim deťom. Mladším synom dali lúky a vinohrady. Môj otec dostal veľký dom s obrovskou záhradou, v ktorom ich mal doopatrovať. Prestažovali sme sa a svorne nažívali celá rodina aj so sestrou, ktorú vychovávala babka. Nebývali sme v novom dome ani rok, keď prišli Vianoce. Deň pred Štedrým večerom som vyzdobovala vianočný stromček.

Nikto nebol doma, iba babka. Sedela na nízkej lavici pri kachľovej peci a drielala. Naraz sa zošuchla na zem. Pol tváre mala znetvorenú, ústa vykrivené, veľké oko neživo zízalo. Ako bez duše som vybehla na ulicu a trielila po lekára. Nebýval ďaleko a hneď prišiel. Babka bola maličká, ale trocha guľatá, horko-ťažko sme ju s lekárom vyložili na posteľ. Konečná diagnóza bola otrasná. Lekár povedal, že babka dostala porážku na ľavú stranu tela a do rána umrie. Dodal, že mu je ľúto, ale budeme mať smutné Vianoce, lebo vie, ako sme mali babku radi. Rozlúčil sa s tým, že ráno príde vystaviť úmrtný list. Už vychádzal z brány, keď som zakričala:

— Pán doktor, čo môžeme dať babke jesť?

Pokrčil plecami.

— Dajte jej, čo si bude žiadať. Na tom už teraz nezáleží, ale silno pochybujem, že by si niečo priala.

Za chvíľu sa poschádzala celá rodina a zízali na umierajúcu. Vymohla som si, že nešťastnú babku odprevadím na druhý svet ja, že sama ostanem pri nej. Sedela som pri posteli a hľadela na zvráskavenú, do nepoznania skrivenú tvár. Panebože, myslela som si, takáto babka sa narodí len jedna na svete. U nej sme blicovali, kedy sa nám zachcelo, u nej sme mohli fajčiť, u nej sme boli takí, akí sme v skutočnosti a nemuseli sa pretvarovať, že sme vzorná modranská mládež. Pre všetko mala pochopenie.

Babka nás mnohokrát zachraňovala a vždy s úspechom.

Kým moji rodičia sa k sebe správali s láskou a úctou, babka s dedom sa večne hádali. Boli to smiešne hádky s takými hroznými vyhrážkami, že sme sa museli smiať. Nikdy sa nepobili, ale na bitku sa náležite pripravili. Babka si vzala ťažké päťkilové závažie a postavila sa za trochu odchýlené dvere izby. Dedo za druhé dvere tej istej izby. V rukách mal drevený vyzuvák na čižmy. Potom sa začali zvolávať do boja. Babka kričala:

— Pod' sem, ty starý Herodes, nech ti roztrepem kotrbu!

— Pod' sem, ty falošná zmija! Ty hadie plemeno! Dorazím ťa... a budem mať pokoj.

Išla som za dedom a povedala:

— Dedko, túto vojnu prehráte. Váš nepriateľ má v rukách ťažké závažie a vy len kus dreva.

Dedo sa usmial:

— Nevidíš, že sa len hráme?

Hrali sa, hrali, až sa dohrali, lebo babka sa raz nebezpečne preriekla, že ho chcela otráviť... A že ho veru otrávi...

Toto babka nemala povedať. Dedo stíchol a zamyslel sa. Viac s nikým neprehovoril a neprijal žiadnu potravu. Pil iba svoje víno. Ráno, na obed, večer, priamo pri sude z hevera. Babka videla, že urobila zle. Prosila muža, aby aspoň niečo zjedol, nežne sa mu prihovárala.

No dedo bol charakter a trucoval veľmi dôsledne. Nepomohli žiadne prosby vnúčať ani synov. Rozhodol sa skončiť svoju životnú púť a na tom sa už nedalo nič zmeniť. Do dvoch mesiacov umrel. Babka sa každému sťažovala, že teraz sa nemá s kým hádať, ale vynašla sa. Chodievala nadávať svojim dvom kozám Líze a Mice. My sme za dedom veľmi smútili a nevedela som si ani predstaviť, čo budeme robiť, ak nám umrie aj babka.

